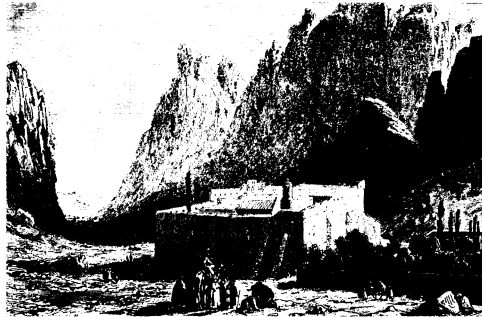

יומן סיני

יוסף נדבה

לכאורה טיטשטה מלחמת לבנון (מיבצע „שלום הגליל“) את רשמי פיניו העיר ימית בצפון סיני. שאירע לפני חדשים אחדים בלבד. בבחינת „צרות האחרונות משכחות את הראשונות“. ולא היא – החווייה הטראומטית שנתנסה בה עם ישראל עם הפינוי, היתה עמוקת שורשים מתוך שהיא נגעה באחד העצבים הרגישים ביותר של האומה. אפשר אמנם שלדגע קט קהה הכאב, אך הוא לא פג. זה גורלם של המאורעות שאותם רואה ההיסטוריה בגדר פרשיות שהן „בכיה לדורות“. וזה דינה של אבידה שאין לה תשלומין ותמורה.

להלן קטעי יומן – פרי התרשמות של מסע קצר בסיני (י"ט"ג שבט, תשכ"ח: 22*18 בפברואר, 1968) – בחבל־ארץ ידוע ובלתי־נודע כאחת, ובכך נעשה נסיון־מה להרים מסך על טריטוריה שעם היתה בתודעתו המתמשכת של עמנו נדמית עם זאת כשרויה מעבר ל„הרי החושך“.

המנזר סנט קתרינה, בקירוב 1851 (מתוך ספרו של הצרפתי ג.ג. בוראסה)

18 בפברואר:

הטיול אל האתמול החל עם שחר. תל־אביב שרוייה בדמדומי יום־חורף עמום כלשהו; הלילה כמו זועק בלא־קול נגד הסגת־גבול. רוב שעות היום עברו עלינו בנסיעה ארוכה באוטובוס, מרחק של מאות קילומטרים (מן הסתם למעלה מ־500) בשאון־רכב חד־גוני. ככל שאתה מדרים והולך בחצי האי סיני כן עומדת כך הרגשת־מרחבים נפלאה. דומה עליך שאתה נושם לרווחה ועד לשכרון במרחביה הגיאופוליטי החדש של מדינת ישראל. קיסרות של עבר והווה ועתיד. שוב אינך סובל מתחושת מחנק של גבולות צרים ומלאכותיים, קווי־גול של מורשת דורות, „רצועת עכו״ם“, שנכפתה על עמנו שלא בטובתו מיום צאתו לערוך גלות. עדיין עומדת בלב

האידיאיים־ערכיים שהביאו להקמתה כמדינת היהודים. מדינת ישראל תזכה להערכה ולאהדה ולמקום מרכזי בחיים היהודיים בארצה״ב, ככל שתחזק בה המגמה להתחדשות האידיאלים הציוניים לאומיים ושילובם במארג המורכב של מדינת ישראל המודרנית. כך אף יתחזק הקשר העמוק וההסטורי שבין מדינת ישראל ליהדות ארצה״ב, ושני הצדדים ימשיכו להדקו ולטפחו באהבה ובתבונה.

רבים מאתנו תחושת הימים הגדולים ההם — ערב מלחמת ששת הימים ומיד לאחריה, — ימי אנחת־רווחה, רצופי תקוות חדשות של עידן משיחי ממש. כמו אור חדש נגה עלינו ונפתח פתח לשינוי אופיו של עמנו — סיכוי להתגבר על „אגוראפוביה“ (שנאת מרחבים), שלקה בה עמנו מימי כליאתנו בגיטאות אירופה. תסביך ה„אגוראפוביה“ רודף אותנו זה שנים הרבה, ואולי בו נעוץ ההסבר לכמה גילויי־התנהגות שרווחו בקרב בני הישוב העברי מראשית עצמאותנו המחודשת. הנה, למשל, עריכת טקס השבעתם של מסיימי קורס צניחה בצה"ל על גבהי מצדה — מה מקורה אם לא שאיפה לפרוץ גדרות המסייגים את גבול ההתיישבות היהודית לשפלת החוף בלבד, והוא הדין במסעות־ההרפתקה והבולמוס שתקף את בני־הארץ, ה„צברים“, לחצות את הירדן כדי להגיע ל„סלע האדום“, חרף משמרות „הלגיון הערבי“ המופקדים על המקום. והגיעו הדברים לידי כך, שלא היה מנוס מלהילחם בתופעה זו של ההימשכות אל הסלע על־ידי הטלת איסור להשמיע ב„קול ישראל“ את הבלדה שנכתבה על המקום ה„מכושף“!

אומרים לך, שחצי האי סיני משתרע על פני שטח הגדול לפחות פי שלושה משטחה של מדינת ישראל שמלפני ה־5 ביוני 1967 (דהיינו, למעלה מ־61,000 קמ"ר לעומת 20,000 קמ"ר בקירוב), אך נתונים גיאוגרפיים אלה דלים מכדי למוד בהם את מטווח הרגשות המפעמים בך, וכי יש שיעור לרש־נפש של הזדהות־אמת עם העבר? עיני כל הנוסעים פעורות לרווחה כדי שלא להחמיץ, חללה, כל קמט של נוף־חולות־וסלעים, איש־איש עסוק, כביכול, בהצבת גשרים את תקופות ימי קדם של העם. אתה עובר במקומות שבהם עשו אבות־אבותיך, צבא עבדים משוחררים, בצאתם ממצרים לפני למעלה מ־1300 שנה, ומשה רבנו בראש הגאולים. אין לאל ירך לסמך במדויק את המסלולים בהם עברו אחיך הקדמונים, אך לבך סמוך ובטוח, שאמנם אי־פה אי־שם מצטלבים השבילים שנכבשו בכוח מידר־רגליים מני אז, והנך פוסע לאורך אותם עקבות היסטוריים. ארבעים שנה עשו בני עמנו במרחבים עצומים אלה, שנות מסה וסבל וחבלי גיבוש של המונים רצוצי־גוף־ונפש למעמד של עם בעל יעוד. בזכות שנות נרודים אלה קנה לו עמנו חוקה על מדבריות הציה החשופים („בתוהו ילל ישימוך“), ועצם מעמד סיני היקנה לו לעם ישראל לצמיתות את כל השטח כולו. מורשת הרוח שלנו, שממנה שאלו גויי עולם, עיקרי אמונתם השאובים מתורתנו במישרין ובעקיפים — כל אלה ממסורת הר סיני באו להם, ועל כן מגוחך לבוא היום ולהתדיין על שטר־קניין. מה צידוק רואים לעצמם המצרים לתבוע חבל־ארץ ז? הרי רק בזכות האנגלים, שגזלו ב־1906 את סיני מידי השלטון התורכי, כדי לייצב את אחיזתם שלהם על תאלת סואץ משני עבריה, הועברה באורח אוטומאטי, כעבור שנים רבות, סמכות הבעלות המשפטית לידי שליטי קהיר. ומה פעלו המצרים בסיני „שלהם“? כלום הקימו בה ולו גם מקום־ישוב אחד, עיר או כפר? כלום סללו בה כביש אחד, תקעו בה יתר אחת, או טיפחו בוסתן אחד? — כל־עצמו לא שימש להם חצי האי סיני אלא בחזקת קסרקטין־ארעי לריכוז כוחות־צבא להבקיע ממנו ולהתנפל על מדינת ישראל מדרום

תוך כדי נסיעה מנסה מורה־הדרך לפענח למעננו את תעלומת דרכם של בני־ישראל ממצרים אל „הארץ המובטחת“. ספר התורה פרוש לפנינו, — המקור

ההיסטורי המהימן והיחיד — ואף-על-פי שהתחנות במדבר (פארן, חורב, רפידים וכיוצא באלו) מקבלות עתה בעינינו משמעות מוחשית יותר, מכפי שתפסנו בימים שבהם עדיין חבשנו את ספסלי בית-הספר בילדותנו, עדיין אין לנו, למרבה הצער, אפשרות לזהותם מבחינה גיאוגרפית. הראיות ההיסטוריות נמחו, כביכול, על-ידי סופות-החול בתעלולי-שובבות שלהן בחולות המדבר. דומה שיש מקומות רבים שאף לא נפקדו מעודם על-ידי בני-אדם ולא הוקם בהם במרוצת מאות השנים אף ישוב קבע אחד, וממילא לא נשתמרו השמות ההיסטוריים מאז. דרך נדודיהם של בני-ישראל מוסיפה איפוא לשמש חומר לדמיונם של חוקרים ולהשערותיהם. רק זאת נדע, כי משה רבנו לא הינחה את הגאולים ב„דרך הים“ — היא „ויא מאריס“ הרומאית — שמילאה תפקיד היסטורי רבי-ערך במרוצת הדורות ונוכרת בספרי-ההיסטוריה לרוב, אבל עד כמה הדרימו אבותינו במסעותיהם — זאת לא נדע. יתירה מזו: מה צורך ראה משה רבנו להוליך את בני-ישראל במסע ארוך כלי-כך, והרי שבילי המדבר היו נהירים לו מנעוריו, מן הימים בהם ברח למדין, ומה טעם הוליך את העם עד „גיבל מוסה“ (הוא הר משה), הירדע בשם זה בפי הבידואים ברחבי חצי האי? די היה להם לבני-ישראל במסע מקוצר לרוחבו של חצי האי, עד הרי אדום!

רבים הם החוקרים המנסים לזהות את מקומו של הר סיני לפי המישור הפרוש למרגלותיו; הרי היה זה בוודאי מישור רחב כלי-צרכו להכיל ששים ריבוא בני-אדם במעמד קבלת התורה. מבחינה זו הולם את היעוד הזה הר סרבל, המרוחק מרחק רב מ„הר משה“ המסורתי. אחרים מנסים לגשש בדרכם אל „אמת“ ההיסטורית על סמך מיקומם של מעיינות-המים ונאות-המדבר, אך, בסופו של דבר, אין אנו משכילים, והחידה מן הסתם תוסיף ותהי לחידה...

19 בפברואר:

אנו נערכים לשנת לילה במנזר „סאנטה קאתרינה“ למרגלות „גיבל מוסה“. צורתו החיצונית של המנזר אינה מרשימה, בניין עלוב למדי, מוצנע בחיק ההרים הנישאים סביבו, משהו בדמות טירה של ימי-הביניים, בעלת גוון אפור, מאובקת בלובן דורות, אבני-זיקנה בלות מיושן, שבקושי מוסיפות לעמוד בפני שיני הזמן וזעמו. הסיוור באולמות המנזר, חדרי ופשפשו נערך בהדרכתו של נזיר שחור-שיער ועיניים, ושמו — אטנאסיוס. כומר צעיר הוא, יווני, שהובא לכאן — בפקודת הכמורה העליונה — מאלכסנדריה של מצרים, ועליו לעשות את שירותו במקום שש שנים רצופות. מפי חיילי ישראל החונים במנזר כבר הספיק הנזיר ללמוד עברית, והוא מלהג בה לצורכי הסבריו. סביב „סאנטה קאתרינה“ נרקמו תלי תלים של סיפורים, רובם אגדות, מהן מיתולוגיות. יסודות הבניין הן מן המאה ה-6 למנינים, אך הרבה תיקונים נעשו בו לתמוך כתליו במאה ה-17. לכל פרשה היסטורית תמצא כאן סימוכין, לרבות הבאר, שלידה נפגש משה עם צפורה; אטנאסיוס עצמו מתחייך בזוויות פיו כשהוא מראה לנו את המקום הזה, ומוכן, שכתחומי המנזר נשמר גם מקום „הסנה הבער“, אלא שמחמת עוונותיו הרבים של הדור כבר כבתה אש התמיד בלא-עת. „סאנטה קאתרינה“ על שום מה? — על שמה של נסיכה מצרית, שנודמנה לכאן בשכבר הימים ומצאה את מותה בסמיכות-מקום. בכלל, דומה שהמנזר עומד במזל מציאותם של שלדים וגולגולות ועצמות, מהן עצמות הטמונות

בתוך עמודי הכנסיה — עצמותיהם של כמרים וקדושים למיניהם. עמודי-האבן כמו מתקלפים מכסותם ומתוך חרכי-השרידים כמו נידף ריח של עובש ארכיאולוגי מעיק. אין גלגלות בהם אפילו טפח אחד של טחב, ומחמת יובש המדבר מסרבות אפילו שממיות לאוות להן כאן מושבן. „חדר הגולגלות“ מעורר רגשי זוועה (התזכרו את ציבור הגולגלות, מצבת-הפאר של טמרלן!), וריחו הכבד מבחיל. מתוך ארון הדו-זוגיות מציץ אליך הארכיבישוף סטפנוס בכבודו ובעצמו; כפל-קדושה מייחסים לחייו ולפעלו, וסמלי הוא הדבר, מעיר באזנינו מדריכנו אטנאסיוס, שהארכיבישוף מת בשעת תפילתו. גלימתו של המנוח היא כל-כך מרופטת עד שקשה לך לעמוד על צבעה המקורי, ומוכן כי מחשש לחילול-קודש אין מזמנין לכאן חייט-אמן להתקין לו גלימת-קטיפה חדשה. מתוך אשנבים רבים, נושאי זוהמת-דורות, נשקפות אליך עצמותיהם השדופות-הכתומות של ארכיבישופים רמי-מעלה וכמרים זוטרים. הנוהג הרווח כאן עד עצם היום הזה הוא לקבור את „כלי-הקודש“ הנפטרים למשך שלוש שנים מחוץ לכתלי המנזר, ולאחר זאת חוזרים ומעלים את עצמותיהם מן הבור ומטילים אותן על שתי ערימות, לצד הגולגלות. אטנאסיוס מודה, כי מספרן של הגולגלות לא נמנה מעולם, ואף שכוחו אינו רב בתורת המספרים, יש, לדעתו, לפחות שלושת אלפים מהן. בקושי רב נמנעה לקראת סוף הסיור במנזר תקרית בלתי-נעימה. לפתע נתמלא אטנאסיוס כעס עצור ופניו השחומים הסמיקו בקרבו אל אחת הצעירות מחבורתנו; הוא האשים אותה בגנבת כמה עצמות „קדושות“ והחל בתוך כך למשש בכליה; ברור היה לנו, כי מטרתו הכמוסה היא לשלוח את ידיו באברי הצעירה, ורק כדי שלא להפר את שלוות המקום הרגעונוהו בנועם-דברים ואף שלשלנו כמה פרוטות לכיסיו...

המנזר סגור על מנעול ובריח בשער הברזל מדי יום ביומו בין השעה אחת לשלוש אחרי-הצהריים, וכן משעת שקיעת החמה עד לזריחתה למחרת, כמוהו כמבצר, סגור ומסוגר — אין יוצא ואין בא. משננעל השער שוב לא יורשה לאיש להיכנס בו, בין שהוא מפשרטי-העם ובין שהוא נשוא-פנים, וכבר היה מעשה בתיירים מתאחרים שניסו להידיפק על דלתותיו בשעת לילה ולא נענו ונאלצו להציע את משכבם למרגלות כתליו המעוכבים, בתחום שלטונם של נחשים ורמשים קשיי-יום בחיפושי טרף שלהם. עד לפני מאה שנה בקירוב נהגו להעלות אל תוך המבצר בני-אדם ומשאות דרך עלייה מיוחדת מעל לחומה — באמצעות מנוף של חבלים; רק לפני מאה שנה איפוא נפרץ פרץ בחזית המנזר, ומאו נכנסים בו כדרך שנכנסים הבריות ככל שער בעולם. מספרים, כי כשהגיע לכאן לביקור משה דיין, הועלה גם הוא, דרך כבוד, בעזרת מנוף החבלים בפתח העליון.

ספריית המנזר סגורה, ואין מתירים את הביקור בתוכה אלא למעטים, וברשיון הכמורה הגבוהה שמקום מושבה בקהיר. אלו שכיות-חמדה — ספרי-קודש ומגילות-קלף ובזיכיי-נחושת — שמורים בתוכה, אין איש יודע בכירור, ומכל מקום, גם מי שיודע מצווה על אי-גילוי הסוד. בין התעודות המצויות כאן ואשר לא יסולאו בפז — מסמך-קלף חתום בכתב-ידו של נפוליאון, העתק „צוואתו“ של מוחמד ומפת עולם עתיקה ועוד. הנוזרים המופקדים על הספרייה חוששים מפני גנבות. מקבלי הרשיון להיכנס לתוכה רשאים להשתהות בה שעתיים בלבד — פעמיים ביום, ומשך שבתם

במנזר אסור לו שיעלה על חודש ימים. על הכותל שבחזית הספרייה, סמוך לדלת, מזדקרת לנגד עיניך מודעה גדולה, שחרף אותיות-הדפוס הדהויות שלה, זועקת אליך בשחור יגונה ואבלה. מנסחה ביקש להתריע על מעשה שודי-שבר — עדות לשחיתות האדם. מוסבר בה איך יצא מתחום שליטתו של המנזר ספר תנ"ך עתיק-יומן, „התנ"ך של סיני", בשל זדונן של הבריות. לפני שנים רבות פנתה ממשלת הצאר אל ראשי המנזר בבקשה, להשאיל לה, לצורך תצוגה חר-פעמית, את התנ"ך תוך מתן ערובה מילולית לשימורו ולשלימותו. לימים הפרה ממשלת רוסיה את הבטחתה ובלא רשות הבעלים מכרה את הספר יקר-המציאות למוזיאון הבריטי תמורת 100,000 ל"ש; למותר לומר, כי כל הנסיונות להחזירו ל„סאנטה קאתרינה" עלו בתוהו. על סמך התקדים העגום הזה מבקשים עתה שלטונות המנזר לשמור כעל לבבת עינם את האוצרות שנותרו ברשותם.

סעודת-הערב, המוגשת סביב שולחן-עץ בחדר-האוכל, נערכת בצל תמונת ישו ותלמידיו — תצלום ישן-נושן, לפי סגנון ביזאנטי. עתיר סמלים וקישוטים — תמונת „ארוחת-הערב האחרונה", ויש באווירה שנוצרה משהו מזכר ה„קנאקולום" בהר ציון בירושלים. עם זאת אור-הניאון הזולף מן התקרה הגבוהה מהווה מעין „שעטנו" — תרבויות, צליל דיסונאנטי בהווי-הקדומים השרוי בזעיר-אנפין במקום. מוטב היה לתלות על הכתלים החשופים עששיות-נפט המצויות בשפע בממלכת הנזירים. בידואים, תמירי-קומה, שחומי-עור, משרתים את הסועדים ומגישים את מנות האוכל, שהוא כשר למהדרין, שכן חברת האוטובוסים „אגד" דאגה להביא לכאן את המזון מן העיר העברית בצפון.

שקשוק הכלים ורעש המסיחים כשעת הסעודה, לרבות צחקי-גיל מאופקים, מפרים את שלוות הבדידות שעמדה במקום לפני בואם של חילות ישראל לכאן, ועם זאת אין בשמחת התיירים כדי לשוות לחדר-האוכל מצביון של מועדון, ועל כן, ספק אם יש צורך בהוראות המפורשות הצמודות אל הקיר להזכירך כי משחקי-קלפים אסורים כאן בתכלית האיסור מחמת הקדושה...

חדרי-השינה במנזר נרחבים למדי — כמה מיטות בכל חדר וחדר, אך הדלתות מסורגות ובעדן נשקפים אליך כוכבים מבהיקים, כמו מתיזי-גיצים מתוך זוך הרקיע. לתמהוננו, לא רב יחסית מספר הכוכבים בתחום ראייתנו, אם משום הבוהק המקיף-כל סביבנו, ואם משום שהמוני הכוכבים מעדיפים להסתופף ברקיעים הגבוהים יותר, סמוך לכס הכבוד. מיטות-העץ רעועות, חורקות קמעא תחת נטל הזמן, אבל הן קולטות בלא טרזניה את כל עייפי הדרך המשוטטים במרחבים מתוך אהבה יתירה. ליאות-הגוף המבורכת יש בה גם כדי להכהות את עיניך מראות את עולם-הדרממה שלנגדך. הסדינים מאריכי-ימים; אפשר שהם בשימוש כאן מאז נגנבו בשכבר הימים עלי-ידי בני-קורח מבדי-המשכן הצחורים. לעת הזאת דהה צבעם כליל והיה לאפרפר מפויח. אין למנזר מכבסה משלו, וכנראה שאין לו צורך בה, שכן אין יושביו מאמינים בנקיון הגוף על חשבון זיכוך הנפש, שבא לו לאדם תוך אמירת תפילות-אי-קץ לבורא העולם. אין, כמובן, טעם לשאול, אימתי הוחלפו כאן לאחרונה כלי-המיטה; התשובה ברורה וכמו קרמה לשאלה. ועוד יש להם לסדינים-לשעבר אלה קישוטי כתמי-ארגמן, והמסקנה המתבקשת מאליה היא, שבתקופת הקיץ במקום יש להם למבקרים מן הצפון אושפיזין שותפים...

השכמנו בשעה 3.30 — שעות אחדות קודם להנץ השחר, והלילה עדיין עומד בעיצומו בגון כחול-אפל. למען אורחיו הישראלים פותח אחד הנוזרים את השער, ובצאתך מרגיש אתה עצמך אפוף סודות-היקום; בדירתך משועת מתוך השקט שמסביב. למול המנזר כמו גוהר עליך הר-גרנית, שרישומו כתבליט-נחושת המתנוצץ לאור הירח הפוול כבר לעבר אופק-תפקידו החודש — לקראת הצטמקותו, עד ללידתו מחדש, והריהו בבחינת חרמש-קציר בלא קת. לפתע פולחת את חלל האוויר קריאת השכוי; מזור, מה לו ולתרגוגול בסביבה זו? אין זאת כי אם הבידואים — הם שמגדלים אותו מחוץ לתחום-חיותו הטבעי.

עובדי המנזר הם, כאמור, בידואים, אך שונים הם בקלסתריתם מכני שכתי הבידואים האחרים בנגב ובצפון סיני: הם גבוהיקומה, יפיתואר ועיניהם היפות כחולות-כהות. אין הם מן הגזע השמי, והובאו לכאן, בשירות השולטן התורכי, מהררי יוגוסלביה לפני עשרות שנים. מספר הנוזרים אינו עולה על שמונה, קישוט דל-מראה למדי לנוף המוזיאוני. הבידואים מסתפקים במועט; אתה תמה על מה הם מתקיימים ובמה הם מפרנסים את משפחותיהם. במאור פנים מקבלים הם כל מתת מידי התייר, אוספים שיירי ביסקוויטים מן הארץ ואין להם גס אפילו בדברים של מה בכך. תוך שעה קלה לאחר צאת התיירים לדרךם, מתנקה השטח כהרף-עין ונשאר בחשפוננו, כפי שהיה מששת ימי הבריאה...

ההעפלה להר משה נעשית בשלבים — תחילה ברכיבה על גמל, המשרך דרכו בשבילים לא-כבושים, תלולים, ומשם אתה מטפס בכוחות עצמך ברגל, במעלה מדרגות-גרנית, שנחצבו מן הסלעים ונסדרו בשקדנות מרובה על-ידי הנוזרים במרוצת עשרות או מאות שנים. עמל-כפיים רב הושקע בסלילת מעלות-הקודש אל פסגת ההר, בקורנסים ומקבות.

הזריחה היא מופלאה, ויותר ממנה — שמי-ההוד שבטרם-זריחה על שפע גווניהם המשתנים ללא-הרף, משתעשעים זה עם זה תוך פרכוס ונבלעים זה בתוך זה כבפסיפס מרהיב-עין. הצבע הזהוב מזדקר ובולט במיוחד, ובתחילתה הוא נוטה לגון האדמדם, להעיד, כביכול, שכל חבלי-יצירה כרוכים ברם. דומה, שבשעה זו יושב לו הקבי"ה במרומי-רקיע, טווה תשבצי-צבע וקשרי-גווני המתפרשים והולכים בהדרגה על פני יריעת כחול השמיים, ואף פסי-כחול אלה מתחלפים בזה אחר זה, פס כחול כהה אחר פס כחול כהיר, כגון התכלת. משמאל לשמש, המגיחה כמו מתוך תהום עמוקה, בטרם תבקיע את קרום-האפלה שמעל להרי הסלע — משתרע כעין ים דבש מתנוצץ בחוורון-כסף, שקט להפליא ומבריק כראי הכינרת ביום אביב. מעליו מרחף תוך הצטנעות מעודנת ענן קל, צבעו ספק שחור ספק אפור כהה, אך דומה שכל קיומו עדיין נתון לחסד הלילה הנדחה והולך מפני האור וסופו שהוא נמוג כלא-היה בהתבהר הנוף. ככל שזוקפת השמש ראשה ומזדקרת מעל לחומת-הסלעים הבצורה הולך הצבע הזהוב ומחליף כסותו לרוק צהבהב בוהק ומסנוור, וכחול-השמיים מחוויר אף הוא מאימת כוח חזק ממנו.

שלשלת גושי-הטרשים רבת-הוד. החלמיש מושל כאן בכיפה, עשוי צוקים-צוקים, גושים-גושים, המקיפים גיאיות מיותמים. גווני הסלעים — אדום וירקרק — משתרגים על משור האזוכים הרלים בפליטת ירוקת והשיחים הכמשים באין-מים.

במעלה ההר מצאנו שרידי שלג שקפא, אך דל הוא מהיות מעטה כפור. הקרה צורבת את הפנים ואת קצות אצבעות הרגליים והידיים.

טבעו של חצי האי סיני ששמיו נמוכים, כאילו אתה שרוי באולם רחביידיים, מקורה. שעה קלה לפני הזריחה, בטרם תתגלה החמה במלוא זוהרה, דומה כאילו מרצדים שבעת הימים על פני צוקי הרייהטרשים, מחול-טירוף של כל צבעי הקשת. צורות הסלעים שונות ומשונות, כל דמויות אדם ובעלי-חיים תמצא בהם, כאילו יד פסל-אמן חוללה גופי-עצמים, רובם בלא ראש, מגודלי אברים ושוקיים רבי-מידות, משהו שאולי הפסל יעקב אפישטיין ניסה לחקות בשוותו לפסליו צורה היולית.

הרוח מחליקה חרישית על פני תלי הסלעים ומכסה אותם בשכבת אבק דקה, לבנבנה. לרגע קט אתה מדמה בנפשך, שהקב"ה מהביל מהבל פיו על הבריאה מתחתיו תוך כדי גהירתו עליה, או שמא הגבעות הן העשנות ומעלות אדים לבנים...

20 בפברואר:

שרידי השריון המצרי עדיין פזורים ברחבי המדבר בואכה אבו רודיס. מניתי תוך כדי מעוף הנסיעה 149 טאנקים — מהם שתקועים בערימות חול, ממתנינים לקבורה — וכלי-רכב אחרים: נושאי תותחים, וחלמים וכירצא באלו — אין מספר להם, ורב מכל הוא מספר הנעלים הצבאיות-המגושמות המתגוללות בחול: דומה, כאילו ירד ממרומי שמיים שר-המלחמה ופיזר ביד נדיבה תשורות-חסד לעוברי-אורח במדבר שבלו מנעליהם... ה"מ"ן של המאה ה-20!

בשדה-התעופה בלב סיני סרוחים על המנחת הצחיח מטוסים אכולי-אש וקצוצי-אבר — נכים שאין להם תקנה, בהם גם מטוס-טופילב סובייטי שנתרסק ומסוק רב-מידות המסוגל לשאת בכרסו ששים ולדות-חיילים. המתכת החרוכה — כל-כולה יוצאת-דופן בנוף, דומה כאילו שיחקו כאן ילדים גדולים, ולבסוף, כשעייפו ממשבתם, השאירו את כל צעצועיהם באי-סדר.

21 בפברואר:

כל המבקש לתור בחצי האי סיני מן הדין שיתוודע לחולות המדבר ולמקצת הסודות הצפונים בהם. דומה שאין להם לחולות הניידים אלא תפקיד אחד — לטשטש עקבות ולכסות על רוזי-אדם-ונוף לבל יתגלו לעיניים סקרניות; כמו עומדים הם לשירותו של שר-התעלומה המציירים במטאטאי-השמר ברמות רחות...

באחת מתחנותינו בלב סיני, בנאות פארן המוריקות, נתקלו עיני באשה בידואית, הרכונה על אבני-ריחיים וטוחנת קמח עדידק; באותה שעה דימיתי בנפשי את הקב"ה לנחתום המשתעשע אף הוא בנפה ומייצר שובליחול דקיקים, צהבהבים, ומפורם על פני מרחבי המדבר כדי להלבישם בצעיפי-כלולות...

ב-1882, בפרוץ מרד עראבי פחה במצרים, יצאה משלחת בריטית לסיני, ובראשה החוקר אדוארד פאלמר, כדי לקנות מידי הבידואים גמלים לצורכי הצבא. עם חברי המשלחת נמנה גם צעיר יהודי מיפו, בכור חסון. כל חברי המשלחת נרצחו בידי בידואים מן המארב, ורק כעבור כמה חדשים יצאה בעקבותיה משלחת בריטית

אחרת כדי לאסוף את עצמותיהם. לפי סיפורים אכן נמצאו שרידי שלדים שנקבצו ונקברו במעורב באחד ממרתפי כנסייה בלונדון, אך ספק, אם אמנם היו אלה עצמות הקרבנות. לדעת חוקרים רבים אין המדובר שומר אימונים לאיש, אף לאחר מותו. בשעתו פנה אלכסנדר אהרנסון למושל סיני, ג'ארביס, ובקש ממנו לערוך סיורים מקיפים כדי לגלות את עצמות אבשלום פיינברג, מאנשי ניל"י, שנרצח בידי הבידואים בינואר 1917. ג'ארביס לא נענה לבקשה מתוך שהיה משוכנע, שאין כל תכלית לחיפושים ואין כל סיכוי לחשוף את סודות העבר הרחוק כל-כך. אף-אל-פי-כן נתגלו דקל אבשלום וקברו לאחר מלחמת ששת הימים, משום שמקום נפילתו היה על סף מדבר החולות הניידים בצפון סיני, בסביבת רפיח, שאדמתה מצטיינת ביתר קשיות ויציבות.

22 בפברואר:

בשארם אל-שייח' מצאנו נוף-בראשית, בירכתי חצי האי, בדרום. מרחוק נראים איי טיראן וסנפיר, עטופים במעטה כחלחל; אין איש יושב בהם, כביכול, גזירה היא שנחתה עליהם משום שהעזו להגיח ממעמקי הים לחזות, ברוב סקרנותם, בפלאי הבריאה...

מימי הים כאן זכים, ירקרקים; חזקה על האתר, כי לכשיתגלה על-ידי מבקשי תענוגות ומנעמי החיים, תייריים ויושבי-קבע כאחד, ייהפך למקום מבוקש, — לפנינת סיני בקסמיו.

לעבור שעה קלה כבר התרחקנו כברת-דרך מחודו של חצי האי, וטבלנו במימיהם הפושרים של „חמאם סאידנה מוסה“ (חמי משה ארוננו), רמוי מקווה לאו דווקא להיטהרות הגוף...

לאורך חופו המערבי של מפרץ סואץ יושבת לה עיירת-חמר, א-טור. דרכה נהגו לעבור שיירות עוליה-רגל למכה ממדינות אפריקה, ובשובם ממנו נאלצו להשתכן ב„מחנה-ריכוז“ במקום למשך 46 ימי „קאראנטינה“. א-טור הוא גם חוף מרהיב-יעין לדייגים, מקום-נופש לעשירי מצרים לשעבר, לרבות המלך פארוק. במרחק-ימה מתנשאים מגדלי קירוח הנפט — מקורי-העושר הצפוי ומקור השחתת-הנוף המאיימת בעת ובעונה אחת. להתקדמות הציוויליזציה יש שתי פנים, האחת — חלומית, רצויה, שמרנית, והאחרת — דוחקת, כובשת והורסת, ואין מנוס ממנה...

כשעות הנסיעה הארוכות במרחבי סיני היית צריך, לכאורה, להיות שרוי בדכאון-השממה והחדר-גוניות, ולא היא; נהפוך הוא, התרוממות-הרוח היתה בהן, אולי משום ששקעת בהרהורים על גורל עמך. בעבר הרחוק ההוא, במאה ה-19, היו בקרב מבשרי-הציונות לא-יהודים כאלה שהכריזו על תמיכתם ברעיון שיכת-ציון הנשגב, המיועד לתת „לעם ללא-ארץ ארץ ללא-עם“; כך נראתה להם לחסירי אומות העולם באותם הימים ארץ-ישראל הריקה כביכול מאדם; לימים באה המציאות וטפחה להם על פניהם: ארץ-ישראל אמנם לא היתה רחוסת אוכלוסין כלל ועיקר, אך ריקה לגמרי לא היתה... ואילו כאן בסיני נפתחים לפני עמנו אפקים חדשים: שטחי-ארץ פנויים הממתינים לגואלם, ואין בהם אוכלוסיה, פרט לשלוש רבבות בידואים בקירוב, ואין כאן חשש לדחיקת רגליים ולא לנישול. וכי מי עור יכול

להפרות את אדמות־הציה בזיעת־אפיים של זולציי־אמת, כיהודים? חזקה על בני־
ישראל שבתוך כך יעורו בלבם גם זיק־הבעלות והזיקה ההיסטורית של שייכות
בתוקף מעמד הר סיני; מכאן, דרך אגב, נובעת גם תודעת־הגבולין של „הכוזרי“, —
„כי סיני ופארן מגבול ארץ כנען“ הם — ודחף היצירה של צאצאי כנען יגבר
שבעתיים. בכך תיפתר בעיית עם ישראל במלוא היקפה, בשלימות ולא למקוטעין,
ובתוך כך יקיץ הקץ גם על הגלות הארורה...

ויש בו בסיני גם מסמלי מהות קיומנו. לא הרחק מאבו רודיס נתקלנו ב„אש
התמיד“, ב„עמוד האש“, או, אם תמצוי לומר, ב„סנה הבוער“: גאו טבעי הקולח מבטן
האדמה עולה בלהבות ואין מכבה. אמריקני מטאכסאס, המתמחה בכיבוי שריפות
גאו, דורש סכום של 50,000 דולאר כדי לשים קץ לבערה, אך המשא־ומתן עמו טרם
הניב הסכמה, וסנה בוער ולא אוכל...

גאולת סיני מחייבת קרבנות, רוח־העפלה ועוז־נפש. בפורט תאופיק אנו נעצרים
ליד אנדרטה, שהקים פסל ישראלי לזכר חברו שנפל במערכה (בדמות צעיר, זקוף־
קומה ומשקפת משתלשלת לו על חזהו), ובסיסה חרוטה הכתובת: „אל המוות
היישרנו פנינו והוא השפיל עינינו“. אכן, עוד יש תקווה לעמנו ועוד רבה המלאכה
להיעשות.

אוניברסיטה, חיפה.